Пробуваючи на дачі в Білій Церкві в час купання в Росі, я вийшов в базарний день у четвер на базар, щоб купити дещо для своєї потрібки. Базар був густенький. В одному місці на широкому плацу в кутку за возами на незапорожненому просторі стояла купка людей і за щось голосно розмовляла. Було примітно, що там щось трапилось, коли люде голосно розмовляють, сливе кричать. Я підступив до того гуртка. Одна молодиця, Марина Жарчиха, вже літня, з села Трушок впізнала мене й поздоровкалась зо мною. Попліч з нею стояла її дочка Варка, котру Жарко недавно видав заміж в недалечке село Пилипчу. Я питаю в Марини, що тут трапилось в їх і чого вони збились в купу та аж репетують сливе на ввесь закуток на плацу.

— Та то, бачте, ми видали дочку заміж в Пилипчу, а вона оце покинула чоловіка та й вернулась до мене, бо не хоче жить з ним, жаліється на свого чоловіка,— каже до мене Жарчиха.

— З якої ж причини ти покинула чоловіка, коли, як я пригадую, ще й року нема, як ви побрались,— питаю я в Варки,— здається, ще й року нема, як ти вийшла заміж?

— Бо мій чоловік загадує мені усяку роботу, неначе я його наймичка, а не жінка.

— Бо вона мене не слухає. Я чоловік її, а вона моя жінка, то й повинна мене слухать,— обізвався молодий чоловік, такий молодий, неначе парубок, гарний з лиця, чорнявий та рівний станом, мов тополя.

— Такий гарний чоловік трапився тобі, Варко, а ти взяла та й покинула його, так ще й швидко,— кажу я до Варки.

— Я свою жіноцьку роботу роблю й не цураюся роботи, але він загадує мені таку роботу, що й сам міг би зробить: оце сидить він за столом за обідом та каже мені: "Встань, Варко, та подай мені кухоль

води". А сам сидить за столом і не ворухнеться! Неначе тому панові посесорові подавай йому води, як лакей подає старому посесорові склянку води, та ще й на тарілці.

— Бо ти, сину, таки спанів, як служив у пана та надивився, як слуги його панькаються з ним. Чом би пак самому не встать з-за стола та й напиться води, бо кухоль же стоїть недалечко на миснику.

Старі Жарки, Варчині батьки, були недалекі сусіди мого швагра в Трушках, і Жарчиха й дочка були щирі в розмові зо мною, а Варка оберталась до мене, неначе жалілась мені на свого молодого чоловіка, котрий ніби спанів, служачи в пана.

— Або оце сядемо ми за обід. Він зирне в причілкове вікно та й каже до мене: "Варко! Одже ж поросята влізли в город і риють картоплю; біжи мерщій та вижени поросята в хвіртку, та закрути хвіртку добре заверткою, бо вони знов розторгають рилами хвіртку та незабаром знов улізуть в картоплю". Я тільки що одкусила один кусень хліба та й швидше біжу з ломакою на город, бо мені шкода картоплі, а він сидить за столом і не ворухнеться.

— Бо я їй повинен же загадувать усякову роботу, а не вона мені. Я ж чоловік, а вона моя жінка. Чоловік повинен загадувать роботу жінці, а не жінка чоловікові,— каже до мене чоловік.

— Ониську! Не все ж таки треба загадувать жінці; треба й самому дещо зробить, хоч би й свині вигнать з городу або загнать у хлів,— обізвалась мати стиха, неначе напутювала зятя та оступалась за свою дочку.

— Це твоя дочка покинула чоловіка якраз так, як покинула Соломія свого чоловіка та й найнялася за наймичку в Білій Церкві в одного багатенького єврея, доки її чоловік пішов та перепросив її,— кажу я до

Жарчихи, бо я, пробуваючи в Трушках, подарував Жаркові свою книжку "Не той став".

— Оце воно й вийшло достоту так само,— каже до мене Жарчиха.

— Отож, Ониську, й тобі тепер доведеться перепросить свою жінку, то вона знов вернеться в Пилипчу до тебе,— кажу я до Ониська, але Онисько стояв, понуривши голову, й не обзивався й словом.

— Він затого загадає мені роззувать його й стягувать з ніг свої чоботи,— стиха обізвалася Варка,— я йому нізащо в світі не буду скидать чобіт. Це не жінчина робота. Нехай наймає собі лакея, як наш пан посесор.

Навкруги гуртка почали збиратись люде та прислухатись, за що йде розмова, в котру й почав вмикуваться од цікавості недоброхіть. Мені стало ніяково вмикуватись в чужу сімйову справу прилюдно при насторочених цікавих вухах навкруги. Але мене зацікавила хВарка своєю вдачею, натуристою й гордовитою.

— Та вже тобі, Варко, доведеться вертатись до чоловіка, бо там тепер своя дома, свій хліб та хазяйствечко вже твоє, а не чуже,— кажу я до Варки.

— Ба не вернусь. Нехай не він мені загадує роботи, бо я ж не маленька дівчина й сама гаразд знаю своє діло,— одказує мені Варка.— Оце недавнечко, тільки що ми сіли обідать та з'їли борщ, а він знов до мене каже: "Подай мені кухоль води, бо я пить хочу". Я кажу до його: "То встань з-за стола, піди та й напийся води. А завтра, як сідатимемо за стіл обідать, я прикочу з сіней діжечку з водою та й поставлю отам коло стола, а на столі поставлю кухля. Про мене, пий, хоч лусни, тільки більше не настирайся". Він сидить за столом та й напиндючився, мов той індик, але не встав з-за стола. Я подаю з печі кашу, обмішану вишкварками. А він зирнув у вікна двір та й каже: "Катай у двір та

зачини ворота, бо ондечки поросята риються на шпориші коло самісіньких воріт та ще повтікають з двору, а тоді шукай їх та ганяйся за ними". Я їм гарячу кашу та й кажу йому: "Та то сам же ти покинув ворота, як в'їздив у двір, та й не зачинив. Катай сам хутчій та й зачини, а то каша прохолоне, і в печі вже вичахло, так що й миску з кашею я надаремно засуну в піч". —

"Я тобі кажу: катай зараз та зачини ворота! Зараз мені вставай!" — аж крикнув на мене, а я слухаю та їм гарячу кашу й не дуже хапаюсь. Отак він усе! Все загадує мені якусь роботу, неначе посесор або пригонич на буряках,— каже вона, обертаючись до мене.

В Варки з досади аж закрутились зіньки в очах; карі очі блиснули блиском. Варка була жвава, бадьориста, але було знать по її очах, що вона була натуриста й нездатлива на вдачу і вміла встоювать за себе й за своє право. Онисько мовчав, понуривши голову й зморщивши чоло й чорні брови.

— Чи це ви змовились з зятем побачиться в Білій Церкві на базарі?— питаю я в Варчиної матері.

— Де там: це ми зострілись отутечки випадком. Я з дочкою прийшла на базар, бо в нас давненько вже то я, то Варка побили потрібні на борщ більші горшки та глечики. Хвалить бога, маємо багацько молока, бо наша корова дає чимало молока і вже давненько дійна, а ставити молоко на сир та на сметану й масло нема глечиків. А Онисько, певно, за якоюсь потрібкою прийшов сюди, та ми оце випадком і стикнулися отут коло горшків. Ото, сину!— сказала вона, обертаючись до зятя,— як не чеплятимешся дурнісінько й надаремно до Варки, то вона незабаром і вернеться до тебе знов. А як будеш бундючиться та коверзувать по-панській та вередувати, то я вже не знаю й не відаю, як воно буде далі в вашій хатині. Ти набрався панських примхів, служачи в пана за лакея, то через те збавив собі свої селянські норови. Ти ще молодий, то ще гаразд і не втямив, що ти не пан, а твоя жінка тобі не слуга, а вірна дружина й тобі рівня. Пан тебе найняв як слугу, платив тобі гроші за службу,

годував тебе, бо ти ж найнявся на службу й жив і був на панських харчах і не брав у його харчових грошей, а їв харч панську. А твоя жінка не бере ж у тебе ніякої плати за службу в тебе, бо ви ж і жнете хліб обоє вкупі на одній постаті; ти працюєш на полі, а вона готує обід та вечерю вдома і для тебе, і для себе, бо готувати обід це ж не гулянка, а та ж таки робота й тупцяння коло печі, як тобі твоє тупцяння та ходіння за плугом чи за ралом,— напутювала мати молодого бундючного зятя.

— Та нехай вже вертається додому та стає зараз коло своєї жіноцької роботи, бо мені ж треба, щоб хазяйка сиділа в моїй хаті, а не в вашій, мамо, хаті,— промовив Онисько, дивлячись наче сторч у землю, якось понуркувато, буцімто не почував ніякісінької провини в своєму обходінні з молодою жінкою.— Ходім, Варко, додому вкупі зо мною; купи зо два або зо три горшки, бо варив кашу на обід та вже розбив два горшки.

— Як будеш сам хазяйнувать коло печі, то розіб'єш ще й третього горшка. Чоловіки, бач, непридатні до цієї справи, хіба їх горенько навчить, — сказала мати з смішками на устах, але очі радісно блиснули й наче й вони засміялись на радощах, що в хаті молодого зятя настане спокій та мирнота в непомирливих на вдачу дітей, котрі довгенько неначе грались в переваги, хто, мовляв, переважить одно одного, чи чоловік, чи молода гарна жінка.

Онисько стояв мовчки, був, певно, понурий на вдачу і, мабуть, не дуже зрадів, що Варка йде на мир; Варка так само не звеселяла ласкавим поглядом свого понурого чоловіка і все неначе вагалася в думках, чи йти з ним додому, чи вертатись з матір'ю в Трушки. Вона кмітила за чоловіком, зиркаючи гострими очами; було знать по очах, що вона добрий кміта і вміє кмітить.

— Та йди, Варко, до чоловіка, бо незабаром поб'є усі твої горшки, як довго буде сам готувать кашу та борщ. Як загаєшся довго в мами та вернешся, то не знайдеш ні одного живого горщика: усі помруть наглою

смертю,— сказав я Варці. Вона осміхнулась. Онисько підвів голову й собі осміхнувся. Молодиці зареготались навкруги.

— Та вже піду, коли мама радить мені вертатись,— веселенько заговорила Варка.

Тимчасом як ми стояли в кружку й балакали та жартували, прохожі люде проз нас певно примітили той кружок й думали, що щось трапилось, бо в кружку стояв я один з панів, а кругом мене стояли молодиці. За людьми прийшло до кружка кільки єврейських цікавих хлопчаків, а за ними з гончарських крамниць прийшли вже старі євреї, а за ними слідком прибігло ще кільки єврейок з другого боку улиці й ніби наторочили вуха, бо нема в світі народу, цікавішого од євреїв. Десь узявся білоцерківський поліціянт, з переулочка попростував до нас. Збірня більшала та більшала, насторочивши цікаві вуха.

— Прощайте, тітко! Передайте од мене поклін моїй сестрі, як вернетесь в Трушки,— гукнув я до Варчиної матері й прожогом насилу протовпився через цікавий натовп старих і молодих євреїв й мерщій попрямував до свого житла в єврейському заїзді.